

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

**МАТЕРІАЛИ
V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
“КАРАЗІНСЬКІ ЧИТАННЯ:
ЛЮДИНА. МОВА. КОМУНІКАЦІЯ”**

мистоноз
Харків 2005

УДК 81(082)

Наукове видання

Організаційний комітет

В.Г. Пасинок, доктор педагогічних наук, професор (голова оргкомітету)
І.С. Шевченко, доктор філологічних наук, професор
Л.М. Черноватий, доктор педагогічних наук, професор
П.Т. Гусева, кандидат філологічних наук, доцент
О.І. Давидов, кандидат історичних наук, доцент
В.П. Кривенко, кандидат філологічних наук, доцент
В.О. Ужик, кандидат філологічних наук, доцент
С.Г. Мащенко, доцент
Н.А. Оніщенко, кандидат філологічних наук (відповідальний секретар)

Друкується за рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол №11 від 21 жовтня 2005 р.)

Адреса редакційної колегії: 61077, м. Харків-77, м. Свободи, 4, Харківський національний університет імені Каразіна, факультет іноземних мов, тел. (057)707-53-43

УДК 81 (082)

Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції “Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація”. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2005. – 216 с.

До збірки увійшли матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація” (11 листопада 2005 р.), присвяченій проблемам іноземної філології, методики викладання іноземних мов, міжкультурної комунікації та перекладу. Тези доповідей цієї збірки покликані сприяти підвищенню методологічного рівня досліджень в галузі іноземної філології та методики викладання, їх практичному застосуванню.

Для лінгвістів, викладачів, аспірантів, пошукачів.

ISBN 966-342-066-9

© Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ТЕРМІНИ-ДУБЛЕТИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РІЗНИХ КОГНІТИВНИХ СТРУКТУР

Андрієнко Т.П. (Київ)

Розвиток когнітивної лінгвістики став стимулом для переосмислення існуючих підходів до вивчення мовних явищ та створення методик, які дають можливість дослідження тих явищ, адекватно пояснити які з позицій лексико-семантичного підходу було неможливо.

Так, існування термінів-дублетів – термінів з однаковим значенням але різною мовною формою [1] – не знаходить іншого пояснення ніж різне походження або паралельне існування однослівної номінації та номінації словосполученням. В гуманітарних науках існування різних термінів для найменування одного феномена може бути пояснене їх належністю до різних термінологічних систем, що в свою чергу є наслідком існування різних шкіл та концепцій (див.: [2]). Тобто різні терміни в галузі гуманітарних наук існують для мовного відображення різних моделей об'єкта, представлення його в різних аспектах тощо.

Проте існування термінів-дублетів спостерігається і в сфері науково-технічної термінології, зокрема серед термінів, що позначають конкретні матеріальні явища. Так, в термінології туризму та готельного господарства досить розповсюдженим явищем є запозичення термінів (шляхом транскрипції / транслітерації або калькування) замість вже існуючих тотожних їм за змістом термінів українського або російського походження, наприклад: *рецепція* (англ. *reception*) замість *служба прийому та розміщення*; *хостеса* (англ. *hostess*) – (*черговий*) *адміністратор (ресторану)*; *турпакет* (англ. *tour package, package tour*) – *путівка*; *повний пансіон* (англ. *Full Board*) – *трьохразове харчування*; *аніматор* (англ. *animator*) – рос. *массовик-затейник* і т.ін.

Наведені терміни позначають функціонально тотожні денотати, мають подібні дефініції, співпадають за базовими та диференційними ознаками. В такому разі асиміляція мовою запозичених термінів суперечить принципу економії мовленнєвих зусиль, який вважається універсальним та використовується для пояснення багатьох мовних явищ.

На нашу думку, існуюча ситуація не є парадоксальною і пояснюється тим, що, хоча семантика термінів є тотожною, не співпадають ті уявлення носіїв мови, або когнітивні структури, що вербалізуються цими термінами. Так, українські та російськомовні терміни відображують концепти, включені до когнітивних структур більш високого порядку (сценаріїв), які можуть бути узагальнені під назвою „сервіс радянського періоду”. Тому вказані терміни асоціюються з низьким рівнем послуг, зневажливим ставленням до клієнта та внаслідок цього викликають стійкі

<i>Сотникова С. И.</i> МЕХАНІЗМИ СОЗДАНИЯ МЕТАФОРЫ В НЕМЕЦКИХ ЗАГАДКАХ	177
<i>Тараненко Л.І.</i> МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ПРОСОДИЧНИХ І ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ БАЙКИ	179
<i>Тарасюк І.В.</i> ОЛЬФАКТИВНІ КУЛЬТУРЕМИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	180
<i>Теляшченко В.Л.</i> ПРОЕКТИ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЯХ	182
<i>Тесленко Ю.В.</i> ПАРАДИГМАТИЧНА КОГЕЗІЯ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОГО ВІРША	183
<i>Толчесва Т.С.</i> ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ ЗНАЧЕННЯ І ПОНЯТТЯ У ЛОГІКО-СЕМІОТИЧНОМУ І ЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТАХ	185
<i>Федотова О.Б.</i> ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДИСКУРСА ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА 1960-70 г.г. XX ВЕКА (на материале французского языка)	186
<i>Фоменко О.Г.</i> ЛІНГВОТИПОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА	188
<i>Фоміна Г.С.</i> СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АВТЕНТИЧНОЇ ПІСНІ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ	189
<i>Харкевич Г.І.</i> МОВНІ ПРОЯВИ РОЗГОРТАННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ТРИВОГИ ПЕРСОНАЖА В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ	191
<i>Швачко С.О., Кобякова І.К.</i> ДИСКУРСИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЧИСЛІВНИКІВ	193

<i>Шевченко І.С.</i> ЕВРИСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ	194
<i>Шпак О.В.</i> ДИСКУРСИВНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПОЧАТКОВОЇ ТА ЗАВЕРШАЛЬНОЇ СТАДІЇ ДІАЛОГУ	196
<i>Shtakina L.O.</i> COGNITION AND RHYTHM OF SPEECH GENRES	198
<i>Шумская О.Н.</i> ОСОБЕННОСТИ ПОЭТИКИ РЕЦЕПТИВНОЙ КРИТИКИ	200
<i>Шурма С.Г.</i> МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОБРАЗІВ ТА СИМВОЛІВ У ГОТИЧНОМУ ОПОВІДАННІ (на матеріалі оповідань Е.По, А.Бірса та Х.Лавкрафта)	201

ОСОБЕННОСТИ ПОЭТИКИ РЕЦЕПТИВНОЙ КРИТИКИ

Шумская О.Н. (Харьков)

Проведенный анализ рецептивно-эстетических штудий Констанцской школы «Поэтика и герменевтика» дает основания утверждать, что в отечественной теории литературы во многом оригинальные концептуальные построения ведущих представителей рецептивной эстетики и критики (ФРГ) Ганса-Роберта Яусса и Вольфганга Изера до недавнего времени воспринимались «в рассеянном свете» и при близком рассмотрении заслуживают детального изучения и критической оценки.

Немецкий междисциплинарный проект направлен на осмысление своеобразия литературной деятельности автора и читателя. Выполненные в полулитературной манере письма, теории «поэтикогерменевтиков» отличает интерес к виртуализации литературной коммуникации. Поскольку многие подходы, практикуемые в современном зарубежном литературоведении обязаны своим возникновением импульсам, полученным из контекста рецептивной эстетики, исследование в этой области представляется актуальным.

Чтобы исследовать, как читатель силой воображения и сотворчеством заполняет смысловые пробелы и зияния в литературном тексте, рецептивная критика вынуждена приспосабливаться к нынешнему «писательству», которое все больше превращается в эксперимент, испытывающий возможности слова высказать невыразимое. Поэтому литературоведу необходимо «оторваться от себя, попутешествовать, когда читаешь», совершить «серфинг» сквозь магический кристалл виртуального художественного мира. «Ведь сегодня критика, как и литература, устремлена к тому, что лежит за пределами знакомого, познанного, и поэтому не может больше руководствоваться так называемой вечной универсальной нормой» [1:39]. Текст лишь обеспечивает нам игровое пространство для возможных актуализаций значений. Рецептивная литературная критика должна помогать осмыслить те стороны литературного текста, которые иначе остались бы скрытыми в подсознании, она удовлетворяет наше желание обсудить прочитанное.

Опыты «поэтикогерменевтиков» с новой терминологией, стилистические взлеты абстрактных размышлений, попытки переноса понятий из других дисциплин в литературоведческий контекст встречают неоднозначные оценки специалистов. Рецептивные критики работают в пограничной зоне традиционного литературоведческого дискурса и сами пишут почти что литературные тексты, при этом нельзя не заметить, что

язык литературной теории теряется в дебрях терминологической перегруженности.

Рецептивная эстетика и критика вобрала в себя и ассимилировала многие актуальные проблемы литературоведения и философии XX века, ее идеи глубоко проникли в литературоведческую мысль Запада, где остаются «конъюнктурными» темами научных дискуссий. Глубокое изучение «многовекторной» методологии рецептивного подхода к художественному произведению расширяет представление о тенденциях развития современного зарубежного литературоведения, что, на наш взгляд, является перспективным объектом исследования. «Если мы не будем в состоянии распознавать теоретические проблемы как таковые, понимать действие научных методов и применять их при решении новых проблем, доступ к науке о литературе останется для нас закрытым» [2:5].

ЛИТЕРАТУРА:

1. Изер В. Изменение функций литературы. / Современная литературная теория. Антология. Сост. И. Кабанова. – М.: «Флинта»: Наука, 2004. – С. 39.
2. Немецкое философское литературоведение наших дней. Антология: Пер с нем. / Сост. Уффельман Д., Шрамм К. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, – 2001. – С. 5.

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОБРАЗІВ ТА СИМВОЛІВ У ГОТИЧНОМУ ОПОВІДАННІ

(на матеріалі оповідань

Е.По, А.Бірса та Х.Лавкрафта)

Шурма С.Г. (Київ)

Символи й словесні поетичні образи становлять у готичному оповіданні свого роду ієрархію, яка може бути встановлена через визначення концептуальних структур, які стоять за їхньою взаємодією. Метою виступу є розгляд когнітивних механізмів, які сприяють інтеграції символів та образів у художньому тексті. Ми ставимо перед собою завдання визначити, за допомогою методів метаопису та концептуального аналізу, ті схеми та процедури, згідно з якими така інтеграція відбувається.

Методи метаопису [1: 291] та концептуального аналізу [див., напр. 2, 3, 4] дозволяють визначити як символи та метафори корелюють між собою у художньому тексті. Метаопис оповідання розкривається в п'ять етапів: (1) виокремлення в тканині тексту метафор як словесних поетичних образів та їх тематичне групування; (2) пошук текстових символів та встановлення їх співвідношення з метафорами; (3) інтегрування текстових символів та метафор у метаобрази; (4) виведення глобального мета-

образу з метаобразів нижчих систем; (5) розкриття глобального символу новели та встановлення його кореляції з глобальним метаобразом.

Завдяки концептуальному аналізу, який дозволив встановити зв'язок між образами та символами у готичному оповіданні, нами було встановлено, що такий зв'язок є одностороннім: від метафори до символу. Метафори є одним із джерел, з яких виникає текстовий символ, проте не єдиним. Коли символ походить від метафори, відбувається процес переосмислення концептуальної метафори, що стоїть за словесним поетичним образом. Наприклад, у метафорі "*waves...eating away the land with ghastly monotony and deliberation*" (СС: 19) відбувається переосмислення концептуальної метафори ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ до СМЕРТЬ – ПОЖИРАЧ (ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ → ХВИЛІ – ПОЖИРАЧІ → СМЕРТЬ – ПОЖИРАЧ).

Проте, у кожного з аналізованих авторів зустрічається певна кількість оповідань (у Е.По – 2, у А.Бірса – 6, у Х.Лавкрафта – 2), в яких метафорика повністю відсутня. Тим не менш, новели прочитуються як символічні. При аналізі символів у оповіданнях, бідних на символіку, останні можна пояснити через трифазову модель реакції на висунені фрагменти тексту [5: el-ref], де першою фазою є очуднення, яке викликає певні відчуття; другою – пошук читачем контексту, що залучає досвід, згадки чи ідеї, які надають оповіді нового розуміння; та третьою – реконтекстуалізація, коли по знаходженні контексту для розуміння оповіді, спрацьовують почуття.

Інтеграція образів та текстових символів у метаобрази різних рівнів відбувається за кількома схемами: тексти, в яких відсутня метафорика, породжують лише один глобальний метаобраз або метаобрази різних рівнів; тексти з бідною метафорикою та символікою, а також тексти із багатою символікою та метафорикою породжують кілька метаобразів. Останні складають близько 80% всіх проаналізованих текстів. У готичних оповіданнях інтеграція образів та символів розвивається кількома шляхами: а) текстові символи та метафори інтегрують в один метаобраз. Такий варіант можливий як у випадку символізації метафори, так і у випадку, коли за символом і метафорою стоїть єдиний метаобраз; б) метафори інтегруються в окремий від текстових символів метаобраз; в) текстовий символ інтегрується разом із метафорами у різні метаобрази.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Степанов Ю.С. Французская стилистика. – М.: Высшая школа, 1985. – 310 с.
2. Воробьева О.П. Вирджиния Вульф в аспекте языковой личности: когнитивный этюд // Языки и транснациональные проблемы: Материалы международной конференции / ИЯ РАН, Тамбовский гос. ун-т, Институт развития языка и литературы (Австрия, Вена), 22-24 ап-

- реля 2004 г. – М.; Тамбов: ТГУ, 2004. – С. 50-56.
3. Kövescses Z. Metaphor: A Practical Introduction. – Oxford: Oxford University press, 2002. – 287 p.
 4. Lacoff G., Turner M. More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989. – 230 p.
 5. Miall D. A feeling for foregrounding: why conventionalism isn't the whole story// A lecture given at the University of Munich. – 25 June 1998. HYPERLINK www.ualberta.ca/~dmiall/miall.htm

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

- The Crawling Chaos // Lovecraft H.P. (el-ref). – HYPERLINK <http://www.hplovecraft.com>

Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції
“Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація”

Наукове видання

Відповідальний за випуск В.Г.Пасинок
Технічний редактор Л.П. Зябченко
Комп’ютерний набір у авторській редакції

Підписано до друку 24.10.2005.
Ум. друк арк. 13,5. Наклад 150 прим.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура Times New Roman.

Надруковано в друкарні видавництва “Константа”
61145, м. Харків, вул. Космічна, 26, к. 113.
Тел.: (057) 717-55-21, 752-11-95
E-mail: konstanta@vk.kharkov.ua
<http://www.wepublish.kharkov.ua>